

วัดพระประโทน

พระอารามหลวงชั้นตรีแห่งเมืองนครปฐม



วัดพระประ พระอารามหลวงชั้นตรี

ที่ตั้ง อยู่ติดถนนเพชรเกษม ตำบลพระประโทน อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

ความสำคัญ พระประโทนเจดีย์ ตั้งอยู่ภายในวัดพระประโทนเจดีย์ซึ่งเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดวรวิหาร องค์พระประโทนเจดีย์เป็นเนินโบราณสถานขนาดใหญ่มีความสูงประมาณ 50 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางเนินประมาณ 60 เมตร สันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์ที่มีอายุร่วมสมัยกับเจดีย์จุลประโทน เจดีย์ที่วัดพระเมรุและพระปฐมเจดีย์ นอกจากนี้ยังมีตำนานเกี่ยวกับพระประโทนเจดีย์โดยกล่าวว่า บริเวณตำบลพระประโทนเคยเป็นที่อยู่ของพราหมณ์ มาจากอินเดีย ตระกูล "โทณะพราหมณ์" โดยที่พราหมณ์ในตระกูลนี้ได้นำเอาพระนันทาทองที่ใช้ดวงแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาด้วย โดยได้สร้างเรือนศิลาไว้สำหรับประดิษฐานพระนันทาทอง ต่อมาพระเจ้าศรีสิทธิชัยผู้ปกครองดินแดนเมืองนครปฐมโบราณได้มาขอพระนันทาทองจากตระกูลโทณะพราหมณ์ แต่พวกพราหมณ์ไม่ยอมให้พระเจ้าศรีสิทธิชัยจึงใช้กำลังแย่งเอา ไปแลกกับพระบรมสารีริกธาตุจากกษัตริย์ลังกาเพื่อมาบรรจุไว้ที่พระปฐมเจดีย์ ต่อมาพระเจ้า กากะวรมณดิษฐ์ครองเมืองละโว้ได้ทรงสร้างเจดีย์ครอบเรือนศิลาที่เกยประดิษฐานพระนันทาทองของตระกูลโทณะพราหมณ์ ดังนั้นเจดีย์ที่ก่อครอบเรือนศิลานี้ จึงเรียกชื่อว่า "โทณะเจดีย์" หรือ "พระประโทนเจดีย์" ในกาลต่อมา

ในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เสด็จประพาสนครปฐมโดยมาประทับที่พระราชวังสนามจันทร์และได้เสด็จมา ณ ศาลาแก้วกู่ราชฤดี ซึ่งอยู่ตรงข้ามวัดพระประโทนเจดีย์ฯ พระอธิการกลั่น เปสโต เจ้าอาวาสวัดพระประโทนเจดีย์ในขณะนั้นได้ ทูลเกล้าถวายรูปพระยาครุฑเหยียบนาคและรูปกระบี่ (วานร) ทำด้วยสำริด ซึ่งชุดพบบริเวณรอบพระประโทนเจดีย์ ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดประกอบเป็นธงสี่เหลี่ยมกือ

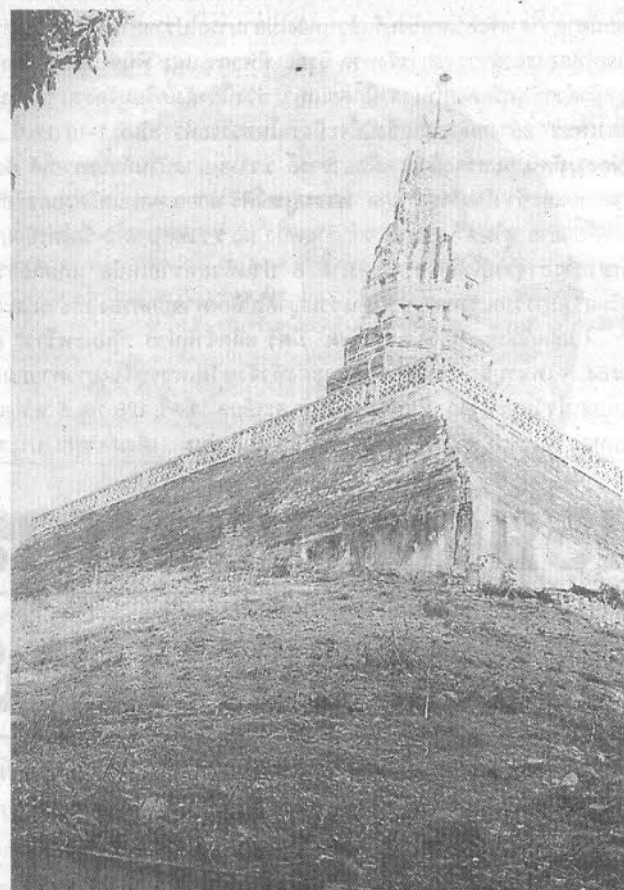
พระประโทนเจดีย์ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของวัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร องค์เจดีย์เดิม สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยทวารวดีราวพุทธศตวรรษที่ 11-16 และอยู่ตรงกลางเมืองนครปฐมโบราณ ส่วนองค์พระปฐมเจดีย์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกนอกเมือง สำหรับฝั่งเมืองแห่งนี้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าค่อนข้างมน มีคูน้ำคันดินล้อมรอบและจัดเป็นเมืองโบราณที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ดังนั้นองค์พระประโทนเจดีย์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก

พระอุโบสถ ทรงไทยหันหน้าไปทางทิศตะวันออกตั้งอยู่ทางด้านหน้าขององค์พระประโทนเจดีย์ พระอุโบสถหลังนี้สร้างขึ้นใหม่แทนพระอุโบสถหลังเก่าเมื่อปี พ.ศ.2478 ภายในพระอุโบสถมีพระประธานปางมารวิชัย หล่อด้วยโลหะ พระพุทธรูปปางห้ามสมุทร 2 องค์ สมัยรัตนโกสินทรตอนต้น กลุ่มพระพุทธรูปอีกจำนวน 9 องค์ นอกจากนี้ที่ใต้ห่มยังเป็นที่ประดิษฐานพระเขี้ยวแก้วและพระนันทาทองจำลองอีกด้วย สำหรับด้านนอกพระอุโบสถใบเสมาทำด้วยหินทรายสีแดงแกะสลักเป็นลวดลายไทย ศิลปะสมัยอุทอง ใบเสมาของวัดนี้จัดว่างามมากและมีผู้กล่าวถึงอยู่เสมอ

พระวิหาร สร้างเคียงคู่กับอุโบสถและมีลักษณะทรงไทยเช่นเดียวกัน ที่สำคัญภายในพระวิหารมีพระพุทธรูปปางมารวิชัยเป็นพระประธาน พุทธลักษณะค่อนข้างแข็งกระด้างแบบศิลปะสมัยลพบุรี พระพักตร์รูปสี่เหลี่ยม พระขนงโก่งและเชื่อมติดกัน เหนือพระโอษฐ์มีพระมัสสุปรากฏทั้งสองข้าง พระหนุเป็นปนมัสสองลอนแบบสมัยลพบุรี ด้าน

บนมีโอรสสองชั้น เม็ดพระศกเล็ก พระรัศมีเป็นรูปดอกบัวตูม จากพุทธลักษณะดังกล่าว สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยลพบุรี-อุทอง และเป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่ของวัดซึ่งมีความงดงามมากองค์หนึ่งที่ควรแก่การชื่นชม

"อนุสาวรีย์พระครูสมณกิตติคุณ (เปสโต กลั่น เทศนาบุญ)" สร้างอยู่บนลานประทักษิณชั้นแรกทางด้านขวามือ เป็นเจดีย์รูปทรงปราศรัยขนาดย่อม พระครูสมณกิตติ



คุณ (เปสโต กลั่น) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระประโทนเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเข้าดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อ พ.ศ.2425

"อนุสาวรีย์ ยายหอมอุ้มพญาพาน" สร้างอยู่บนลานประทักษิณชั้นแรกทางด้านซ้ายมือก่อนขึ้นองค์พระปราศรัยกับลานประทักษิณชั้นที่ 2 อนุสาวรีย์ เป็นศาลาภายในมีรูปปั้นยายหอมอุ้มพญาพานอยู่บนคอกเบื่องล่างมีบ่อน้ำและรูปปั้นอันเป็นสัญลักษณ์ของ

ยายหอมท...
นี่ก็เป็นค...
สี่ด้านหรือ...
พุทธรูปแล...
กันหาย เพ...
หินแม่พิมพ์...
ทวารวดี...
ประดิษฐาน

นางวังกร...
โดยสร้างบ...
37 ชั้น แ...
จำลองพระ...
อีกครั้ง พร...
ชั้นๆ เพื่อ...
เนินพระป...
โบราณคดี...
เมืองโบราณ...
ทะเบียนพุ...



ด้านทิศ...
รูป 6 เหล...
แสดงขนาด...
พระพุทธร...

วัดพระประโทน

พระอารามหลวงชั้นตรีแห่งเมืองนครปฐม

เมืองนครปฐม จังหวัด
พระปฐมเจดีย์ซึ่งเป็น
โบราณสถานขนาดใหญ่
เมรุ สันนิษฐาน
และพระปฐมเจดีย์
ตำบลพระประโทน
โดยที่พราหมณ์ใน
สมัยมาสัมพุทธเจ้า
พระเจ้าศรีสัทธิชัย
โทณะพราหมณ์ แต่
พระบรมสารีริกธาตุ
สุวรรณดิศซึ่งทรง
ของตระกูลโทณะ
เจดีย์” หรือ “พระ

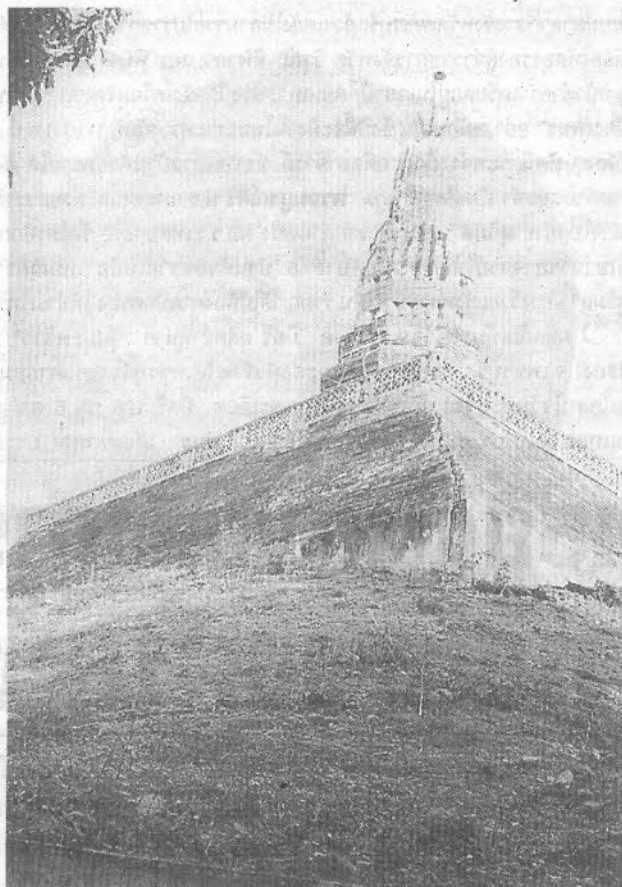
ที่ 6 เสด็จประพาส
นักงารราชทูต ซึ่ง
พระประโทนเจดีย์
พร) ทำด้วยสำริด
มณฑลล้านช้างอยู่หัว

พระปฐมเจดีย์วัดวา
ที่ 11-16 และอยู่
นอกเมือง สำหรับ
และจัดเป็นเมือง
จึงมีความสำคัญ

ทางด้านหน้าขององค์
จำเมื่อปี พ.ศ.2478
รูปปางห้ามสมุทร
นอกจากนี้ที่โต๊ะ
สำหรับด้านนอก
ประทับอยู่ทางใน

บนมีพระศอกสองชั้น เม็ดพระศอกเล็ก พระรัศมีเป็นรูปดอกบัวตูม จากพุทธลักษณะดังกล่าว สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยลพบุรี-อู่ทอง และเป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่ของวัดซึ่งมีความงดงามมากองค์หนึ่งที่ควรแก่การชื่นชม

“อนุสาวรีย์พระครูสมณกิตติคุณ (เปลโก กลั่น เทศนาบุญ)” สร้างอยู่บนลานประทักษิณชั้นแรกทางด้านขวามือ เป็นเจดีย์รูปทรงปราสาทย่อม พระครูสมณกิตติ



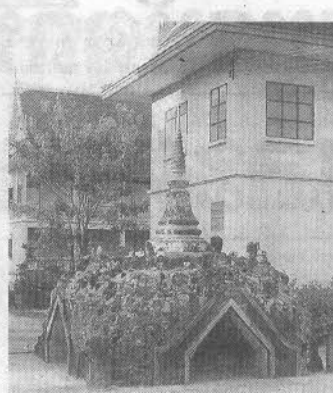
คุณ (เปลโก กลั่น) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระประโทนเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเข้าดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อ พ.ศ.2425

“อนุสาวรีย์ ขยายหอมอุ้มพญาพาน” สร้างอยู่บนลานประทักษิณชั้นแรกทางด้านซ้ายมือก่อนขึ้นองค์พระปรมาภิไธยบนลานประทักษิณชั้นที่ 2 อนุสาวรีย์ เป็นศาลาภายในมีรูปปั้นยายหอมอุ้มพญาพานอยู่บนตักเบื้องล่างมีบ่อน้ำและรูปปั้นอันเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธรูปปางจำลองประดิษฐานอยู่

ยายหอมที่มีอิทธิพลยิ่งเป็ดมาแต่เดิม ส่วนความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับพระประโทนองค์นี้ก็มีเป็นตำนานเรื่อง”พญาพาน พญาพาน”

“อนุสาวรีย์พระครูสมณกิตติคุณ (จุ่ม) เป็นเจดีย์ก่อด้วยปูนแบบพิเศษมีฐานสี่เหลี่ยมหรือสี่ทิศ มีปีย่อยทางทิศใต้บนฐาน ภายในฐานมีแท่นก่อด้วยปูนประดิษฐานพระพุทธรูปและเครื่องถ้วย จาน ชามแบบต่างๆ โดยฝังลงไปเป็นเนื้อปูนที่โบกทับเอาไว้กันหาย เหนือฐานขึ้นไปมีลวดลายปูนปั้นภาพ พระ มนุษย์ ยักษ์ ลวดลายก้านขด แผ่นหินแม่พิมพ์คัมพู ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดพบที่บริเวณองค์พระประโทนเจดีย์เป็นศิลปะสมัยทวารวดี และได้ถูกนำมารวบรวมไว้ที่นี่ เหนือขึ้นไปเป็นรูปเจดีย์ทรงระฆังซึ่งเป็นที่ประดิษฐานอัฐิของหลวงพ่อกุ่ม ส่วนมุมทั้งสี่ของอนุสาวรีย์ทรงกระบี่และธงพระครุฑพ่าห์

ต่อมาพระประโทนเจดีย์เกิดชำรุด ครูหลวงวังกรรมการ (พ่วง) และนางวังกรรมการ (พริ้ง) สุวรรณรักได้ทำการปฏิสังขรณ์สร้างบันไดขึ้นไปบนองค์เจดีย์ โดยสร้างบันไดในช่วงล่างขึ้นไปยังฐานพระปรมาภิไธยที่ย่อมเจดีย์พระประโทน รวม 37 ขั้น และทำบันไดขึ้นไปบนฐานทวารพระปรมาภิไธย 20 ขั้น นอกจากนี้ยังได้จำลองทระนันทองขึ้นไว้อีกด้วย เมื่อปี พ.ศ.2504 องค์พระประโทนเกิดชำรุดขึ้นอีกครั้ง พระครูวินยาภินันท์เจ้าอาวาสขณะนั้น ได้ทำการซ่อมแซมโดยการทาสีเป็นชั้นๆ เพื่อป้องกันการพังทลายขององค์เจดีย์ ส่วนฐานสี่เหลี่ยมก่อด้วยอิฐโดยรอบเนินพระประโทนเจดีย์ ปัจจุบันองค์พระประโทน เจดีย์ยังไม่มีการดำเนินการทางโบราณคดี แต่การศึกษาภาพถ่ายทางอากาศพบว่า พระประโทนเจดีย์ ตั้งอยู่กลางเมืองโบราณนครปฐม (ผศ.ผาสุข อินทราวุธ : 2526 : 1) กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนพระประโทนเจดีย์เป็นโบราณสถานโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478



(กรมศิลปากร : 2533 : 22)

มีศิลปกรรมที่เก่าแก่เป็นสัญลักษณ์ทุกด้าน อนุสาวรีย์แห่งนี้ตั้งอยู่ที่ดินด้านหน้าของกุฏิท่านเจ้าอาวาสในปัจจุบัน

แท่นที่สร้างน้ำพระ ตั้งอยู่ที่ดินด้านล่างทางทิศเหนือขององค์พระประโทนเจดีย์ มีลักษณะคล้ายที่นั่งแบบเขาวงกตได้ประมาณ 3 คน มีพนักพิงและวางแขนทั้ง 2 ด้านมุมซ้ายมือตอนล่างยกขอบสูงขึ้นเล็กน้อยทั้งหมดก่อด้วยอิฐฉาบปูน ท่านรองเจ้าอาวาสได้ให้ข้อมูลว่าเป็นที่ใช้สำหรับเวลาสร้างน้ำพระในวันสงกรานต์ แต่ได้เลิกใช้นานแล้ว

มณฑลประดิษฐานรอยพระพุทธรูปจำลอง ตั้งอยู่ลานประทักษิณชั้นแรกด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นอาคารแบบเปิดสามารดเข้าได้ทุกด้านที่พิเศษคือสร้างเป็นรูป 6 เหลี่ยมมีเสา 6 ต้นไม่มีผนัง เครื่องบนยอดทรงมณฑาปแบบต่างๆ มีฐานบันแถลงขนาดเล็กประดับโดยรอบจำนวน 6 ชั้น ภายใน มีรอยพระพุทธรูปปางจำลองประดิษฐานอยู่